

УДК 028.4-053.9(438)

ПУБЛІЧНІ БІБЛІОТЕКИ ДЛЯ СЕНЬОРІВ

Мірослава ДОБРОВОЛЬСЬКА

*Національна бібліотека у Варшаві, Інститут книги і читачезнавства,
алея Незалежності, 213, Варшава, 02-086, Польща,
ел. пошта: m.dobrowolska@bn.org.pl*

Стаття присвячена ролі читання в житті польських пенсіонерів, специфіці цієї категорії читачів та особливостям роботи бібліотек із ними. Стверджується, що попри незначну частку пенсіонерів серед відвідувачів бібліотек, їхня кількість постійно зростає. Охарактеризовано освітні та культурні заходи, які публічні бібліотеки організовують для своїх читачів літнього віку.

Ключові слова: бібліотека, читання, освіта, особи літнього віку.

Уже певний час ми займаємося питанням відвідування публічних бібліотек особами старшого віку. Перш за все, нас цікавлять форми роботи, розрахованої безпосередньо на сеньорів, яку проводять бібліотеки. Нас цікавлять заходи, які здійснюють бібліотеки, щоб активізувати середовище літніх осіб. Систематичне зростання кількості осіб віком старше 60 років, які прямують до бібліотек, свідчить про те, що польські книгозбірні постали перед складним, але водночас досить цікавим завданням, яке полягає в організації бібліотечного обслуговування цієї категорії користувачів.

Пенсіонерів у публічних бібліотеках розглядають як окрему категорію користувачів, оскільки вони вимагають особливого поводження і підходу. Спілкування з літньою особою в бібліотеці вимагає такту, поваги і розуміння, оскільки та, з огляду на свій вік, має право поводити себе дещо інакше. Тому бібліотекар (особливо молодий) не повинен дивуватися, навіть якщо літній відвідувач кілька разів просить дати відповідь на своє запитання. До старшої особи часто слід говорити голосно, чітко і повільно, не поспішаючи, і навіть записати відповідь, оскільки пам'ять у літньому віці буває ненадійною. Налагодження хорошого, позитивного контакту з пенсіонером полягає і в умінні його вислухати, повазі до його знань та досвіду. Бібліотекар повинен створити теплі, дружні відносини щодо старшого користувача, завдяки яким той бажатиме приходити в бібліотеку, де зможе порозмовляти, позгадувати давні часи, а іноді і поскаржитися на свою долю. Уміння вислухати співрозмовника в цій ситуації є дуже важливим. Різниця у життєвому досвіді, системі цінностей чи поглядах, яких дотримується старша особа, може призвести до конфліктів і непорозумінь у бібліотеці. Літні люди дуже чутливо ставляться до форм поведінки стосовно них, тому бібліотекарі повинні прагнути уникати конфліктних ситуацій. Неприпустимою є ситуація, коли пенсіонер, запитуючи, де він може знайти ту чи іншу книжку, отримує відповідь на зразок: "Підійдіть до того стелажа, а перша полиця згори". Бібліотекар повинен підійти і подати книгу, при нагоді може запропонувати іншу, запитати про улюблених авторів, хвилинку порозмовляти. Делікатність, відчуття моменту, мила усмішка і демонстрування зацікавленості є найкращими способами створити хороші відносини між бібліотека-

рем і пенсіонером. Привітання старшої читачки посмішкою і запитанням “Як Ви себе сьогодні почуваєте?”, “Чим можу допомогти?” – це очевидна ознака того, що читач або читачка потрібні бібліотеці, і їх там поважають. Пенсіонер, який приходить до бібліотеки, повинен почувати себе не нахабою чи прохачем, наче у крамниці чи державній установі, а читачем, якого раді бачити.

Публічні бібліотеки, які досі сприймалися лише як місця, де можна позичити книжку або почитати часопис, стали простором, відкритим для реалізації освітніх і культурних потреб старшого покоління. Виявляється, що бібліотеки – це місця, в які літні особи бажають приходити, оскільки можуть провести там свій вільний час у цікавій і корисний спосіб. Тут вони можуть реалізувати свої творчі амбіції, займатися хобі, на які не мали часу, коли працювали за фахом і мали численні обов’язки. Публічні бібліотеки стали місцем, де сеньйори можуть поглибити свої знання і, передусім, мають можливість контактувати з іншими людьми. У бібліотеці на кілька годин можна забути про проблеми низької пенсії чи поточні клопоти повсякденного життя. У селищній бібліотеці пенсіонери можуть позбутися комплексів, пов’язаних із тим, що вони є несучасними і виключеними з суспільного життя, і старанно відвідувати комп’ютерні курси, щоб потім шукати інформацію в Інтернеті чи мати можливість написати електронного листа онукові.

Публічні бібліотеки нерідко є єдиним місцем, де літня особа може самостійно познайомитися з культурою в широкому розумінні. Заходи, які пропонує бібліотека, універсальні, оскільки розраховані на користувачів будь-якого віку і, що найголовніше, є безкоштовними.

Подати чітке визначення старості досить складно. Знаємо точно, що це дуже важлива фаза нашого життя, яка “не підлягає правилам, оскільки залежить від попередніх фаз, перебіг яких для кожної особи є індивідуальним”¹. Фазами, які передують старості, є дитинство, молодість і зрілий вік.

Адам Зих, автор “Лексикону геронтології”, визначає старість як “неухильний ефект процесу старіння, в якому біологічні, психічні і соціальні зміни, які настають почергово, починають синергетично взаємодіяти одна з одною (тобто ці зміни взаємодіють та взаємодоповнюють одна одну), і приводять до порушення біологічної та психічної рівноваги без можливості протистояти йому, через те, що це завершальний період старіння”². Натомість саме старіння є “зростаючими з роками змінами обміну речовин та фізико-хімічних властивостей клітин, які призводять до порушення саморегуляції та регенерації організму, а також морфологічних і функціональних змін його клітин і органів”³. Старіння є динамічним, неперервним процесом, який охоплює фізіологічну та психологічну сферу людини і її соціальну поведінку. Скорочення біологічної активності в результаті призводить до зниження спроможності адаптації та регенерації всього людського організму.

Наше суспільство називають таким, що старіє. З демографічної точки зору це означає, що відсоток осіб віком понад 60 років перевищує 12 %, або що особи віком від 65 років складають понад 8 % населення. Межевою точкою є так званий поріг старості, про який ідеться, коли частка літніх осіб сягає 7 % даного суспільства. Слід додати, що Польща переступила цей поріг у 1967 р.

¹ Nowicka A. Starość jako faza życia człowieka // *Wybrane problemy osób starszych* / red. nauk. A. Nowicka. – Kraków, 2006. – S. 17.

² Zych A. *Leksykon gerontologii*. – Kraków, 2007. – S. 103.

³ Nowicka A. Starość jako faza życia człowieka... – S. 17.

Причини старіння суспільства полягають у:

- 1) змінах у демографічній структурі або від'ємному природному прирості у зв'язку зі зменшенням народжуваності;
- 2) поступі медичної галузі, який спричинив ліквідацію раніше смертельних хвороб, впровадженні вакцинації, використанні кращих, перевірених ліків, що пом'якшують наслідки старіння;
- 3) зменшенні кількості смертей серед немовлят і дітей;
- 4) покращенні умов життя, у тому числі гігієни, покращенні харчування згідно з рекомендаціями дієтологів, популяризації активного, здорового способу життя;
- 5) зростанні тривалості людського життя;
- 6) більш ранньому виході на пенсію.

На початку кожного року Головне статистичне управління публікує документ "Базова інформація про демографічний розвиток Польщі". З цього річного документу, представленого на прес-конференції 28 січня 2010 р., випливає, що на теренах Польщі 16,5 % населення становлять особи віком понад 60 років. Тут слід зауважити, що в 1990 р. літні особи становили 13 % населення Польщі, а у 2000 р. – вже 15 %. Середня тривалість життя жінки у Польщі становить близько 80 років, а чоловіка – 71,3 року. На 100 чоловіків віком від 70 років припадає 180 жінок, що є т. зв. коефіцієнтом фемінізації.

Згідно з демографічними прогнозами Головного статистичного управління до 2035 р., особи літнього віку становитимуть 26,7 % усього населення, практично це означатиме, що за чверть століття вік третини поляків складатиме щонайменше 60 років. У 2010–2020 рр. кількість осіб післяпрацевдатного віку щороку збільшуватиметься на 200 тисяч, а у 2035 р. середньостатистична полька матиме шанс дожити до 83 років, тоді як середньостатистичний поляк – до 77.

Явище старіння польського суспільства не є чимось надзвичайним, оскільки воно характерне для всіх країн Європи та інших держав із високою цивілізаційною культурою. Середня тривалість життя у світі у 2000 р. становила 65,4 роки, і демографи прогнозують, що за півстоліття вона зросте до 74,3 років.

Говорячи про процес старіння польського суспільства, слід зауважити і особливо наголосити, що особи старшого віку – це досить різноманітне населення з точки зору віку, стану здоров'я, фізичної та психічної повносправності, життєвого, суспільного та економічного статусу. Сам процес старіння завжди є індивідуальним і пов'язаний із біологічними та психологічними характеристиками, з економічними та родинними умовами. Відомо, що жінки та чоловіки старіють по-різному, неоднаково відбуваються ці процеси і в мешканців міст і сіл.

Ведучи мову про процес старіння суспільства, варто згадати і про стилі життя осіб літнього віку. Професор Ольга Чернявська викоремила чотири стилі життя поляків на пенсії:

1. Повністю пасивний стиль – пенсіонер воліє залишатися вдома і виходить назовні лише у виняткових випадках, в цілому пориває зв'язки з зовнішнім світом, живе з побоюванням, що залишиться сам, покинутий усіма, боїться, що його власні діти захворіють чи помруть і залишать його самого.

2. Родинний стиль – пенсіонер охоче виконує роль дідуся чи бабусі, допомагає своїм дорослим дітям опікуватися їхніми дітьми, займається городництвом; ці заняття стають для нього своєрідною заміною фахової праці, до якої він звик. Такий стиль сприяє зміцненню зв'язків між поколіннями, виховує в молодому поколінні патріотичні та суспільноорієнтовані почуття.

3. Стиль громадської активності – особа долучається до громадської роботи на благо місцевої спільноти чи парафії, або працює як волонтер.

4. Домоцентричний стиль – особа діє на межі активного та пасивного стилів, воліє бути вдома, дивлячись телевизор, слухаючи радіо та читаючи книги, але водночас відвідує родичів та знайомих, активно працює на благо своєї спільноти, хоча базовим ціннісним орієнтиром і показником безпеки для нього залишається рідний дім.

У 2007 і 2009 рр. Центр дослідження громадської думки проводив опитування, з яких випливало, що в польському суспільстві зростає інтерес до старості як чергового етапу життя, що є наслідком зростання частки літніх осіб у розвинутих суспільствах⁴. До літніх осіб винятково доброзичливо ставляться серед родичів, сусідів, у парафіяльних середовищах, на колишніх місцях роботи, але в державних та медичних установах, крамницях, у повсякденному спілкуванні та серед представників молодшого покоління рівень доброзичливості зменшується. Опитування також показали, що кожен восьмий респондент вважає, що пенсіонери потрібні суспільству, оскільки присвячують вільний час онукам, що варто використовувати їхні знання і досвід, що вони можуть присвятити себе діяльності на користь місцевої громади чи благодійної організації. Про старість думають особи старше 65 років, переважно жінки. Літні люди бояться хвороб та недугів, залежності від інших, втрати самостійності, погіршення матеріального становища. Як випливає з досліджень, польський пенсіонер хоче провести решту життя у власному помешканні і лише тимчасово користуватися допомогою родичів.

Тут ми б хотіли покликатися на дослідження, проведене редакцією “Газети виборчої” наприкінці 2008 р.⁵ Образ пенсіонера, змальований нею у статті, тим не менше, постає в дуже сірих кольорах. Схил життя очима пенсіонерів – це головно час самотності, поганого стану здоров’я та матеріального становища. Це час, коли заощаджуються кошти на хатню робітницю, аби не бути “тягарем” для родини. Літні особи відчувають свою старість на кожному кроці, навіть у клініці, коли лікар звертається до пацієнтки (дослівна цитата): “Якщо Вам виповнилося 65 років, то Ви вже ні на що не спроможні”. Схожа ситуація складається з молодим поколінням, коли незнайомі люди звертаються до старших: “бабцю”, а молодий чоловік, допомагаючи вийти з автобусу, підсумовує: “З тими милицями краще сидіти вдома”. На запитання журналістів, як пенсіонери проводять вільний час і про що мріють, вони відповідають, що часом ходять зі знайомими до кав’ярні чи кінотеатру, найчастіше користуються... телефоном, мріють про поїздку до санаторію чи купівлю кращого одягу. Співрозмовники “Газети виборчої” з заздністю говорять про своїх ровесників у Німеччині, тому що “там інший світ” і “там літньої особи вистачає надовше”. Дехто з сеньйорів чув про комп’ютерні курси, які вони хотіли б відвідувати, але вони не знають, до кого звертатися з цього приводу. Публічна бібліотека не має місця у свідомості цих людей, хоча більшість респондентів мешкає в містах, де доступ до бібліотек є відносно легким. Лише один-єдиний пенсіонер – 72-річний робітник гожевського “Стилоу” – на запитання про вільний час відповів, що він щодня відвідує бібліотеку, де протягом двох годин читає пресу. Своєю читацькою пристрасстю він “заразив” колегу, з яким ходить рибалити, і таким чином публічна бібліотека отримала двох читачів-пенсіонерів.

⁴ *Czy zmienia się stosunek Polaków do starości. Komunikat z dwusetnego badania aktualnych problemów kraju / oprac. B. Wcórka / CBOS. – Warszawa, 2007; Polacy wobec ludzi starszych i własnej starości. Komunikat CBOS BS/157/2009.* Тексти досліджень розміщено на сайті: www.cbos.pl

⁵ Klimowicz J., Sokółska E. 40 starych ludzi // *Gazeta Wyborcza.* – 2008. – 28 listopada.

Старість називають “періодом спокою, свободи і вільного часу, який можна використати у творчий і корисний спосіб”⁶. Літні люди, якщо їм дозволяє здоров’я, можуть і повинні розвивати свої інтереси та зацікавлення. Агнешка Новіцька стверджує, що з досліджень і поточних спостережень випливає, що “спосіб проведення вільного часу на пенсії зазвичай відповідає давнім зацікавленням, перевагам і потребам літніх осіб у цій галузі, а також з усталеним у попередніх періодах життя стилем їхнього щоденного функціонування... люди, активні замолоду, стараються дієво прожити і період старості”⁷.

Сучасний пенсіонер – це особа із щораз кращою освітою, активна, яка цікавиться життям і сповнена планів. Улюблені раніше способи проведення надлишку вільного часу, яким часто вважають пенсійний період, наприклад, роботу на городі чи виховання внуків, замінює образ літньої людини, яка хоче зберегти своє фізичне, а передусім психічне та інтелектуальне здоров’я якомога довше. Вона не хоче бути самотньою і виключеною із сучасного світу. Так з’являється необхідність підтримки установ, які працюють на благо освіти, культури і пропаганди активного способу життя серед старшого покоління. Практичним наслідком цієї необхідності є промоція та фінансування Університетів Третього Віку, мережі публічних бібліотек, клубів сеньйорів тощо.

Літні люди є не надто численною категорією користувачів бібліотек, але їхня кількість систематично зростає. Згідно з річником “Публічні бібліотеки в цифрах” (*Biblioteki Publiczne w Liczbach*), читачі віком від 60 років у 2000 р. становили 4,1 % загалу користувачів публічних бібліотек, у 2004 р. – 4,7 %, а в 2009 р. – вже 6,6 %. Збільшення кількості осіб старшого віку, які користуються бібліотечними фондами, звичайно, не є вражаючим, проте систематичним і з тенденцією до зростання. Щоб краще проілюструвати цю тенденцію, пропонуємо звернути увагу на наведену нижче таблицю, в якій вказано частку сеньйорів серед користувачів публічних бібліотек в окремих воєводствах:

Відсоток читачів літнього віку у публічних бібліотеках
у 2000–2009 рр. за воєводствами

№	Воєводство	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
1.	Вармінсько-Мазурське	3,0	3,1	3,2	3,3	3,4	3,7	3,9	4,4	4,9	5,5
2.	Великопольське	3,6	3,8	4,0	3,8	3,9	4,1	4,4	5,0	5,3	5,7
3.	Західно-Поморське	4,3	3,9	4,1	4,1	4,3	4,6	4,9	5,6	6,2	5,7
4.	Куявсько-Поморське	4,4	4,4	4,3	4,5	4,7	5,0	5,2	5,8	6,1	6,7
5.	Лодзьке	4,0	5,0	5,0	5,1	5,2	5,5	5,8	6,5	7,1	7,6
6.	Люблінське	3,5	3,5	3,6	3,8	4,0	4,2	4,5	5,0	5,4	5,8
7.	Любуське	3,6	3,5	3,7	3,9	4,4	4,5	4,9	5,4	5,7	6,0
8.	Мазовецьке	5,6	6,3	6,3	6,1	6,3	6,4	6,8	7,2	7,8	8,0
9.	Малопольське	5,1	5,1	4,5	4,6	4,8	4,9	5,3	5,6	5,8	6,3
10.	Нижньосілезьке	4,4	4,6	4,5	4,5	4,7	5,2	5,5	6,1	6,7	7,3

⁶ Nowicka A. Starość jako faza życia człowieka... – S. 21.

⁷ Ibidem.

№	Воєводство	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
11.	Опольське	2,9	3,1	3,2	3,3	3,5	3,9	4,2	4,5	5,0	5,5
12.	Підкарпатське	3,0	3,0	3,1	3,1	3,3	3,4	3,7	4,1	4,5	5,2
13.	Підляське	2,8	3,5	3,2	3,2	3,4	3,7	3,9	4,3	4,7	5,1
14.	Поморське	4,6	4,6	4,7	4,8	5,0	5,5	5,7	6,2	7,0	7,4
15.	Свентокшиське	2,9	3,3	3,3	3,2	3,5	3,8	4,1	4,6	5,2	5,7
16.	Сілезьке	3,8	3,8	3,9	4,1	4,3	4,7	5,0	5,6	6,2	6,7
	ПОЛЬЩА	4,1	4,3	4,3	4,3	4,5	4,8	5,1	5,6	6,1	6,6

З наведеної вище таблиці випливає, що найбільше літніх осіб, які користуються бібліотеками, мешкає у Мазовецькому, Лодзькому та Поморському воєводствах. Це пояснюється тим, що згадані регіони є найбільш густонаселеними, з великим відсотком урбанізації та легким доступом до бібліотек, що дозволяє всім їхнім користувачам, особливо літнім людям, контактувати з книгою, з культурою в широкому розумінні. Літні люди, які мешкають у містах, зазвичай охочіше користаються послугами бібліотек, аніж мешканці сіл. Слід також зауважити, що зростає кількість публічних бібліотек, пристосованих для потреб неповносправних осіб. На сьогодні понад 18 % публічних бібліотек обладнано пандусами для в'їзду інвалідних візків чи входу осіб на милицях. Якщо в містах такими пандусами обладнана кожна четверта бібліотека, то в селах – одна з 13. Питання доступу до бібліотек осіб з обмеженими можливостями є надзвичайно важливим, оскільки згідно з останнім переписом населення 2002 р., вони складають 15 % населення Польщі, а у віковій групі старше 75 років від неповносправності потерпають 47 % поляків.

Як уже згадувалося, публічні бібліотеки є ідеальним приміщенням для проведення часу для осіб старшого віку. Традиційну діяльність бібліотек – крім видачі книг і журналів – збагатив вид послуг, які можна поділити на освітню діяльність і діяльність з метою збагачення естетичного досвіду, що дає можливість літнім людям залишатися в колі подій сучасної культури.

До освітніх заходів передусім належать:

- комп'ютерні курси для осіб старшого віку;
- курси іноземних мов;
- формальні та неформальні освітні зустрічі.

До заходів, які задовольняють культурні проблеми літніх осіб, слід віднести:

- авторські зустрічі;
- дискусійні літературні клуби;
- музичні, кіно- чи театральні зустрічі;
- виставки художніх творів літніх осіб;
- літературні конкурси.

Комп'ютерні курси для сеньйорів уже протягом кількох років є однією з найцікавіших пропозицій публічних бібліотек, спрямованих виключно на середовище літніх осіб. Це своєрідна відповідь на Програму розвитку бібліотек, розроблену Фондом розвитку інформаційного суспільства. Ця програма чітко наголошує на необхідності

надання публічними бібліотеками літнім людям допомоги у користуванні комп'ютером, одночасно вона має на меті усунути відчуження від комп'ютера та Інтернету, характерне для поляків віком від 60 років. Незалежно від Програми розвитку бібліотек, досліджуючи середовище своїх старших користувачів і прислухаючись до того, що вони говорять, публічні бібліотеки самостійно вирішили створити комп'ютерні курси для сеньйорів, головню власним коштом, без додаткової оплати, за допомогою інформації з відповідних підручників. Хоча на перший погляд підготовка курсу для пенсіонерів є легкою, насправді це не так. Не кожен бібліотекар має педагогічні здібності і може пояснити старшій людині, як слід поводитися з комп'ютером. В середньому такий курс триває 1,5–2 місяці, кожна зустріч має бути продуманою, слід опрацювати план роботи на окремі заняття. Як у школі, на початку кожної лекції слід запитувати, що сеньйори запам'ятали, кілька разів терпляче повторити нову порцію інформації, бути присутнім біля кожного комп'ютерного місця, керувати роботою групи, яка складається переважно з 10 осіб. Для бібліотекаря, який навчає основам роботи з комп'ютером, це справжнє випробовування фахових якостей, відданості справі, терпіння, а іноді і почуття гумору.

Комп'ютерні курси користуються у літніх осіб великою популярністю, і доказом є те, що на них часто записуються на кілька місяців уперед. На цих курсах пенсіонери мають можливість познайомитися з основами роботи з комп'ютером, вивчають основні текстові редактори та Інтернет, створюють свої електронні скриньки. Завдяки цим курсам вони підтримують зв'язок із родичами, відновлюють старі знайомства. Деякі бібліотеки, бачачи інтерес сеньйорів, організовують наступні курси поглибленого рівня із використанням електронного навчання (дільнична бібліотека на варшавській Охоті) чи курси комп'ютерної обробки фотографій (Міська публічна бібліотека в Сопоті, філія в Кам'яному Потоці). Два роки тому низка публічних бібліотек Варшави та згадана бібліотечна філія в Кам'яному Потоці провели невелике анкетування, яке показало, наскільки важливими для пенсіонерів були комп'ютерні курси. На думку наших респондентів, бібліотека як місце навчання основ роботи з комп'ютером виправдовує себе на 100 %, головню завдяки компетентності і старанням бібліотекарок, які відкривають для літніх користувачів таємниці комп'ютерів. Варто наголосити, що літні особи вирішували вчитися, тому що ними керувала жага до пізнання і цікавість. Уміння працювати з комп'ютером, на їхню думку, є "необхідним в епоху XXI століття". Сеньйорами також керувало бажання справити враження на "дітей та онуків, які вже не вірили в їхню можливість здобути новий досвід". Вирішуючи брати участь у курсах, вони керувалися особистим задоволенням і тим, що таким чином вони переборювали побоювання перед невідомим світом техніки. Пенсіонери нерідко згадували, що молодше покоління, їхні діти чи внуки, не хотіло навчати дідуся чи бабусю, коли в тих з'являвся інтерес до комп'ютера. Один із респондентів писав: "Мої діти вже не раз намагалися навчити мене роботі з комп'ютером, але в них недостатньо терпіння і розуміння на відміну від жінок, які проводять заняття, завдяки яким світ комп'ютерів став для мене не таким чужим". Результатом є не лише те, що пенсіонери набувають досвіду роботи з комп'ютером, а й те, що вони починають цікавитися "своєю" бібліотекою, сприймати її, записуватися до неї і користуватися її фондами.

Формальні та неформальні освітні зустрічі – це заходи, розраховані на літніх осіб, які хочуть поглибити свої знання чи отримати нову інформацію. До формальних заходів належать ті, які вимагають від сеньйорів систематичної участі у заняттях.

Це Університети Третього Віку, які діють при публічних бібліотеках, вищих навчальних закладах чи організаціях, які поширюють знання. Ідея створення цих закладів з'явилась у Франції 1973 р. з ініціативи професора П'єра Велласа, а її метою була промоція знання і освіти серед осіб старшого віку. УТВ поширились у Польщі завдяки професору Галіні Шварц, яка у 1975 р. відкрила перший заклад для навчання літніх осіб у Варшаві. Зараз у Польщі діє 110 університетів для сеньйорів, які об'єднують близько 25 тисяч слухачів. На заняттях УТВ слухачам пропонують систематичні заняття з різних галузей науки, участь у курсах іноземних мов, гімнастики, а в мистецьких гуртках розвивають свої художні, музичні і театральні здібності. Заняття УТВ є платними. Університети Третього Віку створюються і при публічних бібліотеках, як це було у випадку публічної бібліотеки у варшавській дільниці Урсус чи в Міській публічній бібліотеці в Семяновіцах Шльонських. Пенсіонери Семяновіц слухають лекції на теми "Антропогенез і археологія" чи "Між епоєю вікінгів і християнством. Дерев'яні церкви Норвегії XI–XIII ст.". Беручи УТВ за зразок, публічні бібліотеки створюють власні осередки для освіти осіб старшого віку. Гарним прикладом з цієї точки зору є Університет людей, які цікавляться світом, що вже шість років діє в Публічній бібліотеці міста і гміни Сьрем і об'єднує 300 слухачів, увазі яких пропонують такі лекції, як "Сучасна фізика в житті людини", "Де розійшлися дороги християнства та ісламу?" "Помаранчева революція в Україні" чи "Андерсен не лише для дітей", а також туристичні поїздки, завдяки яким можна пізнати красу Великопольщі.

Іншим прикладом бібліотечних заходів, скерованих на освіту сеньйорів, є "Академія гарного часу", створена при міській публічній бібліотеці у Чеховіцах-Дзедзіцах, яка визначила метою своєї діяльності "перманентне навчання осіб літнього віку, стимулювання їхнього особистісного розвитку, поширення знань з різних галузей, інтегрування середовища сеньйорів через створення умов для зустрічей людей зі схожими зацікавленнями". У рамках цієї академії літні мешканці Чеховіц слухають лекції, вивчають англійську та німецьку мову, знайомляться із тонкощами роботи за комп'ютером, а особи, які мають художні здібності, виготовляють мереживо в техніці фріволіте, предмети в техніці декупажу або вироби з тонкого паперу. Бажаючі можуть зустрітися з лікарем-кардіологом чи відвідати лекції про секрети краси та заняття з гімнастики.

Неформальними заходами навчального характеру, які проводяться в публічних бібліотеках і спрямовані на середовище літніх осіб старшого віку, є, наприклад, зустрічі в науковій читальній залі на Урсинові у Варшаві, де по вівторках і четвергах відомі варшавські екскурсоводи, архітектори, науковці та журналісти презентують цикли лекцій "Моральне виховання", "Історія мови", "Нобелівські премії з літератури", "Варшава відома і невідома". У свою чергу, бібліотека на варшавській Празі-Південь пропонує сеньйорам вечірні зустрічі, присвячені історії, культурі та звичаям різних регіонів Європи або цикл лекцій "Пори року на грядці", на яких фахівці-садоводи та городники дають поради про те, як дбати про свої земельні ділянки. Цінною для літніх осіб ініціативою слід назвати зустрічі з психологом "Асертивність як елемент і передумова здорового життя". Схожий характер мають зустрічі у Клубі діабетиків при одній із публічних бібліотек на Белянах у Варшаві. З такою ж освітньою метою відбувалися розраховані на пенсіонерів зустрічі "Вбережи себе і свою власність" в одній із варшавських бібліотек на Охоті, на яких поліцейський із місцевого комісаріату вчив сеньйорів, як їм слід дбати про свою безпеку на вулиці і у власному будинку.

Вище згадувалося про заходи публічних бібліотек, спрямовані на задоволення культурних потреб літніх осіб. Переважно це *авторські зустрічі* з письменниками, поетами чи журналістами. Наприклад, у рамках “Варшавської осені поезії” в бібліотеці на вул. Груецькій із сеньйорами нещодавно зустрічався Роберт Маклович (відомий журналіст, який популяризує в телепередачі кухню різних народів) і презентував свою найновішу книгу “Кафе-музей”; також літні мешканці варшавської Охоти могли подискутувати з письменником Мареком Новаковським. У той же час сеньйори, які цікавляться театром, могли переглянути драму у виконанні Кристини Валонської, підготовану за оповіданням Івана Буніна “Хороше життя”. Ця презентація відбулась у рамках “Днів сеньйора – 2010” – циклу заходів, організованих мережею публічних бібліотек варшавської Охоти і розрахованих виключно на середовище літніх осіб. Схожі заходи для сеньйорів пропонує Миська публічна бібліотека у Вроцлаві, або, як можемо прочитати в описі поточних подій – “[...] увесь Вроцлав побачить, як чудово можуть святкувати старші люди. На носі півстоліття? Пережитих шістдесят, вісімдесят чи навіть сто весен? Покажи, як чудово можна прожити свій вік. Візьми участь у Днях Сеньйора”.

До подій, пов’язаних із розповсюдженням культури серед осіб старшого віку, слід віднести і *музичні концерти*, зокрема, організовані публічною бібліотекою на варшавській Волі, і виступи під назвою “Літератури райдужні зблиски, поезії рожеві хмари”. Схожим починанням може похвалитись і Нижньосілезька публічна бібліотека – це Клуб шанувальників музики і кіно, розрахований виключно на літніх осіб, яким пропонують “Музично-фільмові середина місяця”.

Серед подій, які підтримують культурні прагнення літніх осіб, варто згадати *клуби сеньйорів*, які діють при публічних бібліотеках. Бібліотеки стають місцем зустрічі літніх осіб. Так є, наприклад, у публічній бібліотеці на варшавській Волі, яка пропонує своїм літнім читачам “Годинку у хорошому товаристві”, чи інший заклад, також на Волі, який організовує “Розмови з мораллю для тих, хто молодий духом”. На “годинних” зустрічах, які одночасно відвідують близько 30–40 осіб, літні особи мають можливість познайомитись із цікавими людьми, співати караоке, віддаватися власним творчим захопленням (наприклад, малюванню картин) чи знайомитися з книгами, які пишуть їхні колеги. У контексті письменницьких потреб сеньйорів варто згадати заходи публічної бібліотеки на Охоті, яка вже втретє організовує літературний конкурс, провідною темою якого був “Найважливіший день життя” (попередніми були “Моя Охота” і “Моє перше кохання”).

Підсумовуючи, варто зазначити, що існує багато заходів публічних бібліотек, спрямованих на осіб літнього віку, і нема змоги розповісти та описати всі з них. Найважливішим є те, що бібліотеки стали хорошим місцем для літніх людей, а ті, у свою чергу, вдячними споживачами бібліотечних послуг.

Переклад з польської Ігоря ПЕТРІЯ

PUBLIC LIBRARIES FOR SENIOR CITIZENS

Mirosława DOBROWOLSKA

*The National Library in Warsaw, Book and Readers' Institute,
213, Niepodległości Av., Warsaw, 02-086, Poland,
e-mail: m.dobrowolska@bn.org.pl*

The article researches the role of reading in the life of Polish pensioners, the specific character of this category of readers and the special nature of working with the elderly. It is claimed that although only a small proportion of library visitors are pensioners, the number is rising steadily. Educational and cultural events, which public libraries organize for their older readers, are also described in the article.

Key words: library, reading, education, senior citizens.

ПУБЛИЧНЫЕ БИБЛИОТЕКИ ДЛЯ СЕНЬОРОВ

Мирослава ДОБРОВОЛЬСКАЯ

*Национальная библиотека в Варшаве, Институт книги и читателеведения,
аллея Независимости, 213, Варшава, 02-086, Польша,
эл. почта: m.dobrowolska@bn.org.pl*

Статья посвящена роли чтения в жизни польских пенсионеров, специфике этой категории читателей и особенностям работы библиотек с ними. Утверждается, что несмотря на небольшой процент пенсионеров среди посетителей библиотек, их количество постоянно растёт. Охарактеризованы образовательные и культурные мероприятия, которые публичные библиотеки организывают для своих пожилых читателей.

Ключевые слова: библиотека, чтение, образование, люди пожилого возраста.

Стаття надійшла до редакції 29. 11. 2010

Прийнята до друку 20. 05. 2011